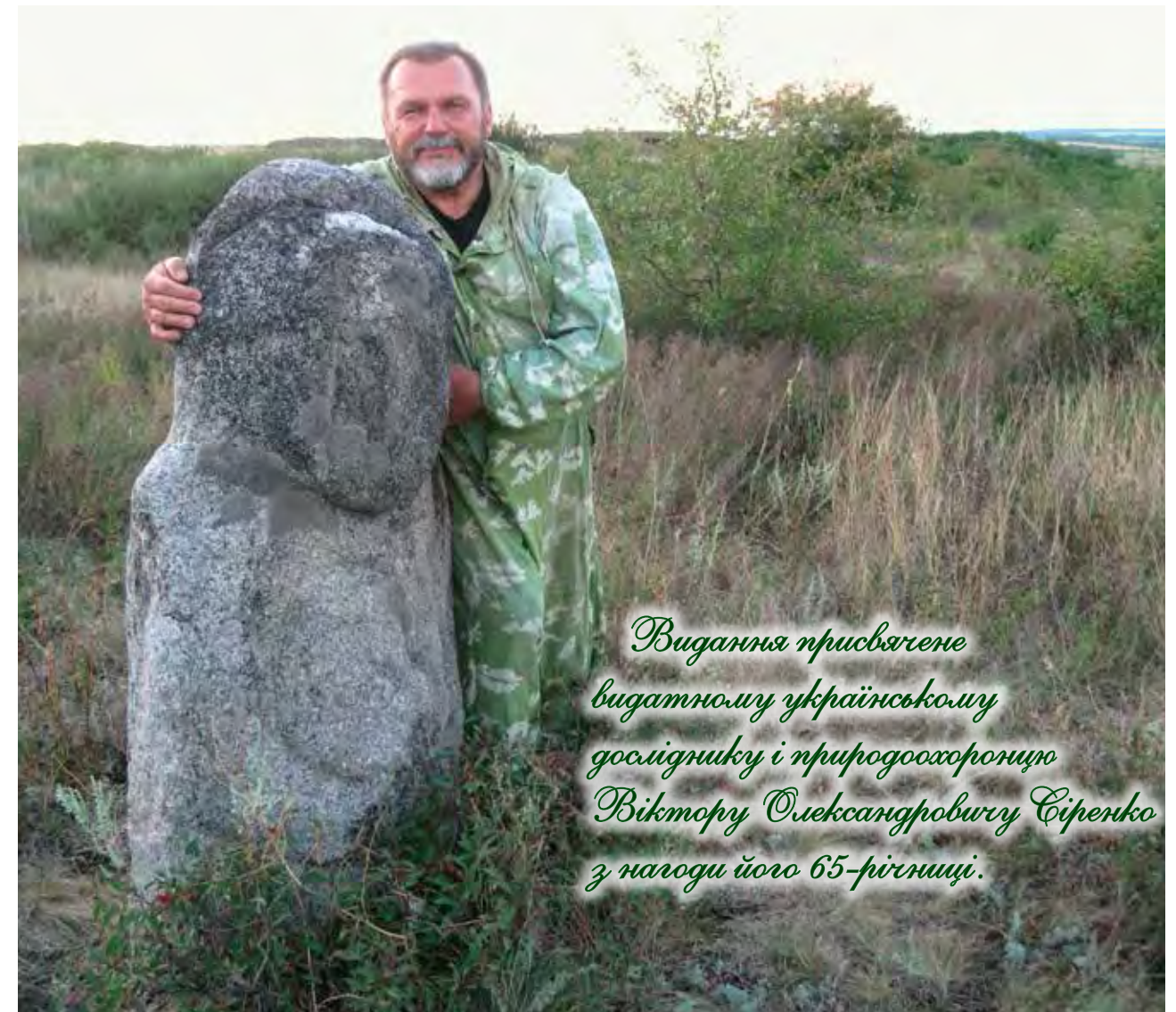

ВІКТОР ГОРНИЙ: ЗНАВЕЦЬ І ЗАХИСНИК ПРИАЗОВСЬКИХ СТЕПІВ

*Видання присвячене
видатному українському
досліднику і природоохоронцю
Віктору Олександровичу Сіренку
з нагоди його 65-річчя.*

Полтава, 2017

*Не рахуйте сьогодні роки,
Порахуйте Ви краще усмішки,
Дні — цікаві, веселі й сумні,
Як сторінки хорошої книжки...*

ДО ЧИТАЧА

Віктор Горний — псевдонім Віктора Олександровича Сіренка, який 40 років працює в Українському степовому заповіднику, із них 35 — завідувачем його відділення «Кам'яні Могили». Такий підпис він ставив у листах, в яких розповідав про наукові дослідження, плани, проблеми заповідника, в далекі 80-ті роки, коли ми з ним листувалися. Під таким ім'ям він відомий у колі друзів і колег. Його постать і діяльність як дослідника, природоохоронця, організатора, громадського діяча нерозривно пов'язана зі збереженням унікального заповідного степу у Приазов'ї. «Кам'яні Могили» — славетні не тільки історичними подіями, розмаїттям дивовижних скель та рослин, а й сучасними різноплановими дослідженнями та природоохоронною пропагандою, які організовує упродовж 35 років Віктор Горний. Для мене, як і для багатьох дослідників «Кам'яних Могил» — він Горний не тільки тому, що охороняє петрофітний степ, а й тому, що вдача у нього така міцна як граніт. Завдяки його активній позиції у всіх сферах діяльності заповідник став історико-культурним і природоохоронним центром Приазов'я.

Цього року науково-природоохоронна спільнота та громадськість святкували 90 річницю з часу заснування заповідника. Багато цікавих заходів було задумано і реалізовано Віктором Олександровичем. Особливою подією було видання книги «Заповідник Кам'яні Могили — природна і духовна святиня України». Розповіді автора (В. О. Сіренка) і відзняті ним чи підібрані світлини інших фотохудожників пронизані великою любов'ю до заповідного степу.

Ювілейні дати заповідника співпадають із круглими датами життєвого шляху Віктора Горного. Зазвичай у такі моменти відбувається підведення підсумків про досягнення у різних сферах життя. І в цьому важливою є думка колег, рідних, друзів.

Про Віктора Сіренка відгукнулося чимало людей написати спогади, роздуми, враження від співпраці та зустрічей. Слова, вкарбовані у рядки — це особлива енер-

гетика думок. Серед авторів цієї збірки є такі, що знають ювіляра змолоду, й такі, хто спостерігав його «еволюцію» як науковця, керівника, громадського діяча у різні роки. Віктор Горний — багатогранна особистість, тому у нарисах колег розкриваються різні його риси як вченого і керівника, а поєднання думок різних людей про Віктора Сіренка у книзі — є своєрідним «полотном», в якому відбито розмаїття людських чеснот і досягнень. Тому для кожного із авторів і читачів цієї книги відкриються нові сторінки особистості В.О. Сіренка. А ювілярові буде приємно, читаючи нариси, чути голос кожного із авторів, і, наче гортаючи сторінки свого життя, згадувати про цікаві події та зустрічі.

Книга життя — найцікавіша книга. Ця книга написана з великою Любов'ю і пошаною до ювіляра, який своєю яскраво-позитивною вдачею, як магнітом, притягує навколо себе не менш цікавих людей з активною життєвою позицією.

Тож, дорогий Вікторе Олександровичу!

Прийміть у дарунок від Ваших колег, рідних, друзів, вихованців цю книгу, яка буде джерелом приємних спогадів і позитивних емоцій. І нехай роздуми і побажання колег, рідних, друзів окрилюють Вас на нові ідеї та їх звершення! А попереду на життєвому шляху буде іще багато цікавих зустрічей, вражень і нових книг!

Олена Байрак

Засновник серії науково-популярного видання «Видатні дослідники та природоохоронці України»

На незбагненному цім світі,
Де на долоні все, як є -
Вам ювілейний час привітно
Сьогодні руку подає.
В цей день ми щиро Вас вітаємо,
Здоров'я, щастя на віки,
Хай сяють сонце і зірки
Вам над життєвими небокраєм.
До Вас хай сила вітру лине
На журавлиному крилі.
Хай в Вас живуть душі дитини
І мудрість Матінки-Землі.
Нехай завжди у теплій долі
Любов'ю рідних гріє світ.
Бажаємо Вам не знати втоми
І жити - більше, ніж сто літ!

Хай доля Вам незгасно світить
І серце радісно співає,
Для Вас — усі найкращі квіти
І наймаскавіші слова!

Щиро, з любов'ю, Ваші колеги, рідні, друзі

Досьє ювіляра
Віктор Горний
(Сіренко
Віктор Олександрович)

Віктор Олександрович Сіренко народився в 1952 р. в смт Великий Бурлук Великобурлуцького району Харківської області. Там же закінчив середню школу в 1970 р. У 1975 р. закінчив Харківський державний педагогічний університет ім. Г. К. Сковороди за спеціальністю «біологія та хімія».

В 1975-1976 рр. служив у лавах радянської армії в Академії ім. Ю. О. Гагаріна.

У 1981 р. закінчив спецфакультет «Екологія і раціональне природокористування Ростовського державного університету.

У 1987 р. закінчив спецкурси по підготовці керівників природних заповідників в Академії імені Тімірязєва (м. Москва). Трудову діяльність розпочав в 1975 р. у Великобурлуцькому міжколгоспбуді Харківської області оператором 4-го розряду реакторної установки асфальтобетонного заводу. В 1976-1977 рр. працював керівником гуртків Будинку піонерів і вчителем біології і хімії СШ в цьому ж районі.

У 1977 р. на конкурсній основі поступив на роботу молодшим науковим співробітником в Український степовий природний заповідник НАН України в відділення «Хомутовський степ». З 1979 по 1983 рр. заступник директора вищеназваного заповідника. З 1983 по даний час науковий співробітник, завідує відділенням Українського степового заповідника «Кам'яні Могили».

У 1986 році за досягнуті успіхи в відновленні охорони та наукових досліджень в відділенні «Кам'яні Могили» нагороджений укових досліджень в відділенні «Кам'яні Могили» нагороджений бронзовою медаллю ВДНГ СРСР.

У 1997 р. за організацію в Донбасі і Верховній Раді України серії виставок робіт художників і фотохудожників про природу і історію району заповідника «Кам'яні Могили» отримав лист-подяку від голови Верховної Ради України.

У 1999 р. за досягнуті успіхи в розвитку заповідної справи в Україні нагороджений цінним подарунком (годинником) президента України.

Має понад 100 наукових публікацій за матеріалами досліджень в районі заповідника на природоохоронну тематику у наукових збірках, а також місцевій, Всеукраїнській і закор-

донній пресі. Учасник і консультант 34-х радіо і телепередач на місцевих і українських каналах.

Автор буклетів, путівників і книжок про заповідник «Кам'яні Могили», а також головний редактор збірки наукових праць, виданої до 70-ти і 90-річчя заповідника.

Співавтор наукового обґрунтування регіонального ландшафтного парку «Половецький степ».

Щорічно сприяє організації роботи літніх наметових екологічних таборів для школярів і студентів України і Росії в буферній зоні заповідника.

Є керівником багатьох дипломних робіт студентів-біологів, веде щорічний моніторинг гніздової, зимуючої та мігруючої орнітофауни на Приазовській височині.

Організатор і учасник багатьох місцевих, Всеукраїнських і міжнародних наукових форумів на природоохоронну тематику.

Член громадських організацій: «Українське товариство охорони птахів», «Спілка орнітологів Азово-Чорноморському регіону», «Донецька обласна екологічна рада», «Спілка козаків України Військо Запорізьке» та інше.

За активний внесок в охорону природи і просвітницьку роботу неодноразово нагороджений грамотами районних райдержадміністрацій, управлінь екології та культури в Донецькій та Запорізькій областях.

У 2006, 2010 та 2014 роках обирався депутатом Новокраснівської сільської ради Володарського району Донецької області.

У 2007 і 2010 роках за особистий внесок в розвиток Запорізького козацтва і патріотичне виховання молоді нагороджений орденом Олександра Невського III ступеня і Почаївської Божої Матері Української православної церкви.

ДО СТРОКАТОГО БУКЕТУ СПОГАДІВ ПРО ДОБРОГО ДРУГА

*Василь Ткаченко
д-р біол. наук, ст. наук. співр.,
провідний науковий співробітник
Інституту ботаніки
імені М. Г. Холодного НАН України*

В глибині часу не запам'яталося перше знайомство з Віктором Олександровичем, проте, коли він прийшов у заповідник, все ожило: крім ботанічних досліджень, які ще жевріли серед гранітних брил, інтенсифікувалися фауністичні та інші напрями досліджень. Широко впроваджувалися обрахунки пташиних гнізд на степу, облік пролітних і мігруючих птахів, фіксація і облік кротовин і жилих нір сліпака та деяких гризунів. На той час сліпак масово поширився на степу і сильно впливав своєю риючою діяльністю на ексараційний стан степових місцезростань.

Віктор Олександрович самовіддано прикипів до унікального ландшафту Кам'яних Могили і ця любов з часом посилювалася, з'являлися нові аспекти і інтереси: історичний (колекція «кам'яних баб», археологічні знахідки), зачатки музеєфікації (збір окремих знахідок з околиць, мистецьких матеріалів, наукових здобутків), польові дослідження, експерименти, організаційні та господарські проблеми (будів-

ництво, електрифікація, організація джмелиних заказників, оформлення ряду видань, проспектів, формування екскурсійної стежки, робота із студентами, школярами тощо). Експедиційний виїзд до Кам'яних Могили у той час для мене завжди пов'язувався з передчуттям приємного спілкування з Віктором Олександровичем, його розповідями про задуми, плани, про участь та організацію нових конференцій, симпозиумів, нарад

в інтересах розвитку заповідника як культурно-освітнього, наукового та природоохоронного осередку регіону. В часи ускладнення земельних відносин Віктору Олександровичу вдавалося успішно підтримувати доброзичливі зв'язки із сусідами заповідника, районним і обласним керівництвом та використовувати певну частину прилеглих пасовищ і сінокісних угідь для збереження біорізноманіття, послаблення антропогенного тиску на заповідник, проведення необхідних експериментів по впливу пожеж на петрофітні степи та ін.

Цілий рій ідей В. О. Сіренка та А. П. Генова високо підносили роль заповідника у всьому Приазов'ї та на Донеччині. Кам'яні Могили як відділення Українського степового природного заповідника НАН України стали відомими серед учених і природознавців колишнього Союзу.

Віктор Олександрович зумів захопити своїми ідеями відданого співробітника і вірну дружину Наталю Михайлівну. Почуття краси і добра, природної гармонії завжди супроводжували їх спільну діяльність. Завдяки цьому їм вдалося залучити до заповідника багатьох людей творчої і культурної сфери — поетів, письменників, художників, фотографів, учених суміжних спеціальностей (археологів, геологів, географів, ґрунтознавців, гідрологів та ін.). Це збагачувало заповідник духовно, наповнювало його новими спонуканнями, пошуками невичерпного смислубуття і змісту унікального приазовського ландшафту. Виставки картин, світлин та експонатів заповідника стали відомими у Києві, Донецьку та багатьох інших містах України. Незмінно з душевним переживанням сприймають відвідувачі заповідника тужні відголоски сивої давнини, пов'язані із боротьбою русичів із кочівниками, що мимоволі ведуть до народних дум, легенд і високих вірувань людини. Ці почуття глибоко патріотичні і, напевне, є органічним елементом думок і творчості Віктора Олександровича, які почасти втілені в буття.

За час свого досить тривалого очолювання заповідного відділення Кам'яні Могили Віктор Олександрович знавав різні відношення високої влади до заповідної справи, але стійко утримував стерно на збереження заповідника. І тепер він сповнений енергії і сил на благо заповідної справи. Побажаємо йому доброго здоров'я та подальших успіхів у роботі!

ГОРНАЯ СТРАНА

Сл. и муз. Е. Байрак

Эта горная страна — словно сказка:
Расписала степь весна яркой краской.
И горят любви огни — горюцветы
И авринии ручьи с гор сбегают в лето.

Припев: Здравствуй, чудо из чудес —
Горная страна!
Нам судьба твоя
Свято дорога.

Эта каменная степь — чудо света,
Зачарует пестрота разнотравья лета,
Распустили ковыли косы русые,
И поет шалфей трава песни грустные...

Припев.

Наполняет солнце свет краской новой.
Оживут гранитов-сфинксов души снова.
А когда закат стучит во свои ворота,
Брызнет яркий солнца луч —
отзовется нотой.

Припев.

ЯСКРАВИ СПОГАДИ

*В/о заступника директора
по науковій роботі УСПЗ НАНУ
Подпратов О.О.*

Працювати в Українському степовому природному заповіднику я розпочав навесні 1995 року в відділенні «Кам'яні могили». Директором заповідника на той час був Генів Анатолій Петрович, а відділенням керував Сіренко Віктор Олександрович. Пропрацювавши півроку єгерем, перейшов на посаду інженера. Зазвичай, найяскравіші спогади в пам'яті залишають перші роки роботи. Одним із таких став перший зимовий облік птахів на території сусіднього району, в якому я взяв участь.

Січень 1996 року. «Лихі 90-ті». Вже на той час в заповіднику починаються нерегулярні виплати заробітної плати та інші прояви глибокої економічної кризи. Здавалося б, які тут експедиційні виїзди, які дослідження. Але спільно з відділом культури Розівської районної державної адміністрації Запорізької області була організована комплексна краєзнавча експедиція, в якій окрім обліків орнітофауни також збиралися матеріал з історії району. Ініціатором, двигуном експедиції та водієм на власній синій «Ниві» був Віктор Олександрович. Також в експедиції взяли участь Осадчук Петро Петрович, Клімов Валерій Михайлович (на той момент завідувачий відділом музейної та краєзнавчої роботи та науковий співробітник того ж відділу РЦКД), Марченко Олег Леонідович. Обстежили ми тоді до десятка сіл району. Зима видалася в той рік багатосніжною та морозною і основна маса птахів зосередилася в населених пунктах та на тваринницьких фермах. В деяких селах нам змогли виділити трактор і В.О. Сіренко зумів обстежити прилеглі поля та лісосмути. Матеріал був зібраний цікавий та об'ємний, але по-справжньому нас

вразила зустріч з совою в с. Новгород. Широка вулиця, вздовж дороги стоять верби білі плакучої форми. Невелика хатина зі ставнями, садочок перед нею. На ставнях цієї хатини, на деревах в садку і за подвір'ям та на вербах вздовж дороги з обох боків днювали сови. Нарахували в тому місці ми тоді 120 особин сови вухатої.

В наступні роки також проводилися зимові обліки, але ми завжди пригадуємо ті перші. Як би не талант дослідника та організатора експедиції, то ми б не мали таких цікавих і цінних матеріалів досліджень, а також яскравих спогадів.

ШАНОВНИЙ ВІКТОРЕ ОЛЕКСАНДРОВИЧУ!

Знагоди ювілею прийміть наші щирі вітання. Зичимо Вам міцного здоров'я, невичерпної життєвої наснаги, тепла і затишку в родині, щоб наступні роки у Вашому житті залишили тільки світлі спогади, дарували радість, добро, надію і благополуччя, подальших успіхів, безмежної енергії та наснаги у ваших добрих справах, нових починаннях і звершеннях на благо рідної країни!

Висловлюємо Вам сердечну вдячність і глибоку шану за Вашу невтомну працю.

Вас с гордістю називають господарем української Швейцарії. Сьогодні Ви керівник заповідника «Кам'яні могили» — цього історико-археологічного, геологічного і біологічного унікального утворення. Граніти гір заповідника не мають аналогів у світі. Неабиякі енергетичні особливості цього урочища. Досить різноманітний і цікавий рослинний і тваринний його світ. Ціла епоха розвитку цього куточку природи пов'язана з Вашим ім'ям! Ви цікавий оповідач і доповідач, натхненний, цілеспрямований науковець та організатор. Тому, завдяки Вашим зусиллям вдасться зберегти в первозданному вигляді унікальні степові ландшафти, геологічні утворення, різноманіття тваринного і рослинного світу, даровані нам природою.

Завдяки Вам побачили світ дві книжки про заповідник «Кам'яні Могили», значна кількість наукових праць і публікацій на природоохоронну тематику, надруковані в місцевій, республіканській і закордонній пресі.

Безперечно, дуже важливим для розв'язання проблем збереження степів є громадське порозуміння, застосування накопиченого за довгі роки позитивного досвіду в цій галузі. Тому, Ваша активна співпраця з громадськістю, культурною та творчою спільнотою покращує природоохоронний імідж «Кам'яних Могили», сприяє підвищенню екологічної свідомості громадян України.

Високо цінуємо Вашу працелюбність і компетентність, життєву мудрість і діловитість, які створили Вам заслужений авторитет і повагу серед українців, близьких та рідних Вам людей.

Бажаємо нових успіхів на природоохоронних теренах!

*З повагою,
Ваш колега Віталій Залевський*

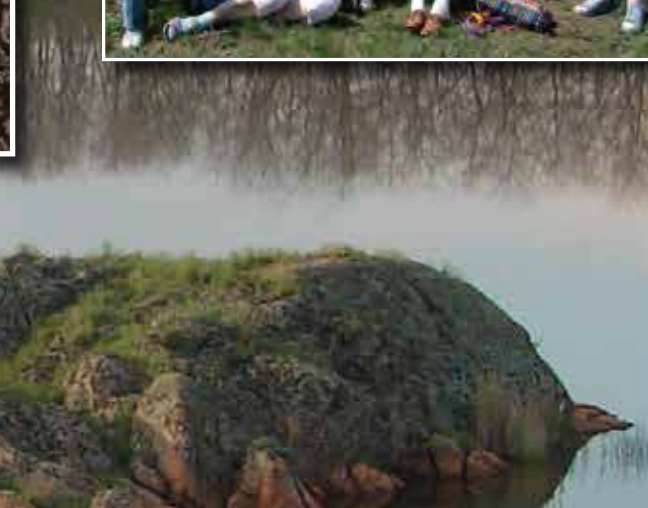
РОБОЧИ БУДНІ

ХАЙ ДОЛЯ ДАРУЄ ЩАСЛИВІ ХВИЛИНИ
У КОЛІ КОЛЕГ І В КОЛІ РОДИНИ!

ВІТАЄМО З ЮВІЛЕЄМ ВІКТОРА ГОРНОГО!

ЗМІСТ

До читача.....	4
Досьє ювіляра	7
<i>В. Нечуйвітер.</i> До 40-річчя роботи в заповіднику Віктора Сіренка	12
<i>В. Гавриленко.</i> Про що курличуть журавлі, пролітаючи над Кам'яними Могилами.....	14
<i>В. Грамма.</i> Мій успішний учень – знавець природи і чуйна людина	16
<i>М. Филатов.</i> Талант исследователя, педагога и природоохранника	20
<i>А. Чибилёв.</i> Витязь Приазовской Степи.....	22
<i>О. Шакула.</i> Дружба и сотрудничество, проверенные годами.....	26
<i>О. Байрак.</i> Талановитий лідер природоохоронної справи у Приазов'ї.....	33
<i>В. Ткаченко.</i> До строкатого букету спогадів про доброго друга.....	40
<i>Е. Байрак.</i> Горная страна (песня).....	42
<i>В. Коломійчук.</i> Володар Кам'яних Могил	44
<i>Н. Земна.</i> Багатогранна особистість	46
<i>И. Крупка.</i> Скиф не местного значения	48
<i>О. Бандурка.</i> Феноменальный наставник	51
<i>Н. Сіренко.</i> Чоловік, друг і соратник	52
<i>В. Гелюта.</i> Два епізода з експедиційного життя	56
<i>Л. Головешко.</i> Родовой казак.....	61
<i>Г. Лисенко.</i> Слобожанський козак в степах Донбасу.....	62
<i>Слово від В. Савченка</i>	63
<i>С. Решетов, А. Владимирова.</i> Кто он, «Белый ворон» – Виктор Александрович Сиренко?	64
<i>А. Генов.</i> Балада	66
<i>А. Панченко.</i> Штрихи к портрету юбиляра	67
<i>Г. Цубер.</i> Знакомство с хранителем степи.....	68
<i>А. Сиренко.</i> Моему любимому папе и «Дисику»	70
<i>О. Подпрятков.</i> Яскраві спогади.....	72
<i>Вітання від В. Залевського</i>	73
<i>Фотофакти</i>	74

УДК 581:378.2(477.53)
ББК 28:5д(Укр-Пол)
О-42

О-42 **Віктор Горний: Знавець і захисник Приазовських степів : збірник статей / укл.: О. М. Байрак. – Полтава, 2017. – 84 с.**

ISBN 978-617-633-050-7

Збірник містить статті провідних науковців, природоохоронців та природолюбів, працівників різних закладів України про наукову, організаторську та громадську діяльність і людські якості Віктора Олександровича Сіренка – завідувача і наукового співробітника «Кам’яних Могил» – відділення Українського природного степового заповідника.

Науково-популярне видання із серії
«Видатні дослідники та природоохоронці України».
Засновник серії видань і автор ідеї О.М. Байрак,
доктор біологічних наук, професор

ВІКТОР ГОРНИЙ:

ЗНАВЕЦЬ І ЗАХИСНИК ПРИАЗОВСЬКИХ СТЕПІВ

За загальною редакцією **О. М. Байрак**
Технічний редактор **І. О. Кононов**
Фото **О. Байрак, І. Крупки, П. Сливки**
використані фото з родинного архіву **В. Сіренка**.

Підписано до друку 28.09.2017 р. Формат 60х84/8.
Папір крейдований. Гарнітура Book Antiqua. Друк цифровий.
Умовно-друк. арк. 11,5. Обліково-видав. арк 10,5.
Тираж 777. Зам. №547.